

Maden Kanunu Teklifine İlişkin Değerlendirme

On İki Yıllık Israr; Zeytinlikler Yine Tehlikede...

19 Haziran 2025 Perşembe günü TBMM Sanayi, Ticaret, Enerji, Tabii Kaynaklar, Bilgi ve Teknoloji Komisyonu'nda görüşülmeye başlanan "Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun Teklifi", sadece mevcut bir düzenleme değil, on iki yıldır süren bir ısrarın yeni halkasıdır. Komisyon toplantısında yaşanan tartışmalar, konunun toplumsal hassasiyetini bir kez daha gözler önüne sermiştir. Ankara Barosu Kent ve Çevre Merkezi olarak, bu teklifin hem tarihsel arka planını hem de hukuki sorunlarını kamuoyuyla paylaşmayı sorumluluğumuz görüyoruz.

1. On İki Yıllık Israrın Kronolojisi: 2013'ten 2025'e Zeytinlik Takıntısı

2013-2015: Yırca Süreci ve İlk Yargı Zaferi

Zeytinliklerde madencilik tartışması, 2013'te Manisa'nın Soma İlçesi Yırca Mahallesi'nde planlanan termik santral projesiyle başladı. 3573 sayılı Zeytinciliğin Islahı ve Yabanilerinin Aşılattırılması Hakkında Kanun'un uygulanmasına dair Yönetmelik'te değişiklik yapılarak zeytinlikler "kamu yararı" gerekçesiyle maden projelerine açılmak istendi. Ancak Danıştay, bu değişikliği kanuna aykırı bularak iptal etti.

Bu süreçte 3573 sayılı Kanun'un 20. maddesi, tüm madencilik girişimlerinin önünde duran hukuki kale işlevi gördü: "Zeytinlik sahaları içinde ve bu sahalara en az 3 kilometre mesafede zeytinliklerin vegetatif ve generatif gelişmesine mani olacak tesis yapılamaz ve işletilemez."

2022: Aynı Israr, Farklı Paket

10 Aralık 2022'de Düzce Milletvekili Fahri Çakır ve 38 milletvekili tarafından sunulan kanun teklifinin 1. maddesi, zeytinliklerde madencilik için neredeyse bugünkü teklifle özdeş düzenlemeler içeriyordu. "Geçici Madde 45" ile öngörülen sistem, zeytinliklerin "taşınması" veya "eşdeğer alan oluşturulması" mantığına dayanıyordu.

Dikkat çekici olan, bu teklifin 14 Aralık 2022'de komisyon görüşmeleri sırasında yoğun tartışma ve itirazlar nedeniyle "daha sonra değerlendirilmek üzere" metinden çıkarılmasıydı. O gün "bir daha hiç gündeme gelmez" denilmişti...

2025: Aynı Düzenlemeler, Aynı Gerekçeler

Bugün karşımızda duran teklif, 2022'de geri çekilen düzenlemelerin neredeyse birebir tekrarı. Aynı "eşdeğer alan" yanılgısı, aynı "kamu yararı" gerekçesi, aynı Zeytincilik Kanunu'nu devre dışı bırakma ısrarı. On iki yıldır aynı yaklaşım, farklı paketleme.

2. Devletin İklim Politikalarındaki Tutarsızlık Paradoksu

Bu kronolojik ısrar, Türkiye'nin iklim politikalarındaki derin tutarsızlıkla birleşince paradoksal bir tablo ortaya çıkıyor. İklim Kanunu teklifi kamuoyundaki tartışmalar sonrasında geri çekilirken, çevre koruma standartlarını gevşeten maden kanunu teklifi aceleyle gündeme getiriliyor.

Bir yanda 2023 tarihli Güncellenmiş Ulusal Katkı Beyanı'nda %41 emisyon azaltımı taahhüdü, diğer yanda yerli kömür santrallerini destekleyen düzenlemeler. Bu çelişki, sadece politik değil, ekonomik maliyeti de olan bir sorun. 2026'dan itibaren AB'nin devreye alacağı CBAM nedeniyle Türkiye'nin yıllık 1,8-2 milyar Euro karbon vergisi ödeme riski göz önüne alındığında, bu tutarsızlığın bedeli ağır olacaktır.

3. Stratejik Çevresel Değerlendirme Eksikliği: Bakanlığın Kendi Kurallarını Çiğnemesi

Teklifin en temel sorunu, kapsamlı bir Stratejik Çevresel Değerlendirme (SÇD) sürecine tabi tutulmamış olması. Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı'nın kendi hazırladığı "Enerji Sektörü Stratejik Çevresel Değerlendirme Rehberi" (2018) açık: Enerji ve madencilik politikalarında SÇD zorunlu, alternatiflerin analizi gerekli, halkın katılımı şart.

Bu teklif hangi SÇD sürecine tabi tutuldu? Hangi alternatifler değerlendirildi? Sivil toplum örgütleri, meslek odaları, akademik çevreler sistematik olarak

sürece dahil edildi mi? Yanıt açık: Hayır. Kendi rehberini hiçe sayan bir bakanlığın çevresel sürdürülebilirlik iddiası inandırıcı değildir.

4. Anayasal Katılım Hakkının Sistemik İhlali

Anayasa'nın 56. maddesi çevreyi koruma sorumluluğunu "herkes"e yükler. Bu teklif, söz konusu anayasal hakların kullanılmasını sistemik olarak engellemektedir.

Çevre koruma kararlarında yerel halkın etkili katılımı, sadece demokratik bir hak değil, bilimsel bir zorunluluktur. Yerel ekolojik bilgi, merkezi planlama yaklaşımlarının göremediği dinamikleri ortaya çıkarır. Bu katılımın dışlanması, hem hukuki hem de epistemolojik açıdan kabul edilemez.

Bugün komisyon toplantısında yaşanan gerginlikler, konunun toplumsal hassasiyetini göstermiştir. Katılımcılık dışlanarak hazırlanan bir teklife yönelik yurttaş tepkisine hoşgörü gösterilmesi gerekirken, yaşanan tartışmalar konunun önemine aykırı düşmüştür.

5. ÇED Süreçlerinin Etkisizleştirilmek İstenmesi: "Sessizlik İzin Sayılır" Sorunu

Teklifin en sorunlu düzenlemelerinden biri, ÇED süreçlerinde idarelerden görüş istenmesi ve 3-4 ay içinde cevap verilmemesi halinde "izin verilmiş sayılması" kuralıdır. Bu yaklaşım, kamu yönetimi hukukunun temel ilkeleriyle çelişir.

Vatandaşın idareye başvurusuna süresinde cevap verilmemesi halinde "ret sayılır" ilkesi uygulanırken, burada tam tersi mantık benimseniyor. İdarenin kamu görevini yerine getirmede olduğu durumlarda otomatik izin verilmesi, kamu yararı ve çevresel koruma açısından ciddi risk yaratır.

Orman Genel Müdürlüğü izninin ÇED yönünden uygun görüşle eşdeğer sayılması (Madde 3), farklı nitelikteki değerlendirme süreçlerinin birbirine indirgemesidir. Orman arazisinin korunması ile çevresel etki değerlendirmesi farklı koruma amaçlarına hizmet ederken, bu ayrımın silinmesi bütüncül çevre korumasını zayıflatır.

6. Zeytinlik Düzenlemesi: Bilimsel Gerçeklik ile Hukuki Yanılgı

Teknik İmkan ile Ekolojik Gerçeklik Arasındaki Uçurum

Teklifin 11. maddesi, "Zeytinciliğin Islahı ve Yabani Zeytin Ağaçlarının Aşıltilması Hakkında Kanun"a atıf yapmadan zeytinliklere müdahale öngörüyor. Bu, kanunlar arası uyum ilkesine aykırıdır.

Zeytin ağaçlarının taşınabilirliği konusunda "teknik olarak mümkün" görüşleri bulunsa da, teknik imkanın ekolojik ve kültürel gerçeklikle aynı şey olmadığını vurgulamak gerekir. Uygun koşullarda yaşlı zeytin ağaçlarının taşınması mümkün olabilir, ancak bu süreç:

Yüzyıllarca oluşan ekolojik dengenin tamamen yeniden kurulmasını gerektirir

Toprak mikroorganizmaları, böcek popölasyonları, kuş toplulukları gibi yerel ekosistem ağlarının koparılması anlamına gelir

Tarımsal verimliliğin yıllarca düşük kalması riskini taşır

Binlerce yıllık kültürel bellek ve yerel kimlik bağlarının koparılmasına neden olur

"Eşdeğer büyüklükte zeytin sahası tesisi" formülü, karmaşık ekolojik ve kültürel değerleri "sayısal eşitlik" olarak görür. Oysa 1326 yaşındaki zeytin ağacı gibi örneklerin gösterdiği üzere, zeytin ağaçları sadece tarımsal üretim araçları değil, tarihsel süreklilik ve ekolojik dengenin canlı tanıklarıdır.

7. Yaptırımların Uygulanması ve Şeffaflık Sorunu

Teklif 1. madde gerekçesinde, "ÇED Gerekli Değildir" kararına esas taahhütlere uymayan işletmelere Çevre Kanunu 20. maddesi uyarınca idari yaptırım uygulandığını belirtir. Ancak bu maddenin pratikte ne kadar uygulandığı, kaç işletmeciye hangi ölçekte yaptırım uygulandığı konusunda şeffaf veri yok.

Benzer eksiklik rehabilitasyon konusunda da görülüyor. Mevcut uygulamaların başarı oranları hakkında kapsamlı değerlendirme sunulmamıştır. Geçmişin sorunlarını analiz etmeden yeni düzenlemeler yapmak, aynı hatalar döngüsünü sürdürür.

Ayrıca, Maden Kanunu'nun 7.maddesinde yapılmak istenen değişikliklerle sulak alanlar dahil korunan alanların "izin alınması halinde madencilığe açılabilmesi" sistemi, korumanın zayıflatması anlamına gelmektedir. Daha önce mutlak koruma altında olan sulak alanlar gibi ekosistemlerin "izinli madencilik" kategorisine alınması, bu yönüyle endişe vericidir.

8. Merkezileşen Karar Alma: Denetim-Denge Sisteminin Parçalanması

Teklif, "stratejik ve kritik madenler" için Cumhurbaşkanı Yardımcılığı başkanlığında kurul oluşturulmasını içeriyor. Bu düzenleme, teknik ve bilimsel kriterlerin yanı sıra yerel dinamiklerin de dikkate alınması gereken kararları siyasi arena içine çeker.

Bu merkezileşme, çevre koruma alanındaki "denetim ve denge" sistemini zayıflatır. Farklı kurumlar arasındaki karşılıklı denetim mekanizmaları, tek merkezden alınan kararlarla etkisizleşir. İlgili bakanlıkların yıllarca biriktirdiği teknik uzmanlık, hızlı politik kararların gölgesinde kalır.

Sonuç ve Öneriler: Hukuk Devleti İlkeleri Çerçevesinde Çözüm Arayışı

Ankara Barosu Kent ve Çevre Merkezi olarak, bu teklifin mevcut halinin hem usul hem de esas bakımından ciddi hukuki sorunlar barındırdığını değerlendiriyoruz. On iki yıldır süren bu ısrar, demokratik tartışma ortamının korunmasını ve yurttaş tepkilerine hoşgörü gösterilmesini zorunlu kılmaktadır.

Önerilerimiz:

- 1. Kapsamlı Stratejik Çevresel Değerlendirme yapılmalıdır.** Bu değerlendirme, Bakanlığın kendi rehberi çerçevesinde, alternatif analizi ve halk katılımıyla gerçekleştirilmelidir.
- 2. Sistematik paydaş istişaresi başlatılmalıdır.** Sivil toplum kuruluşları, meslek odaları, akademik çevreler ve yerel topluluklar karar alma sürecine etkin şekilde dahil edilmelidir.
- 3. Kanunlar arası uyum sağlanmalıdır.** Özellikle 3573 sayılı Zeytincilik Kanunu ile uyum sorunu çözülmeli, hukuki hiyerarşi ilkelerine riayet edilmelidir.

4. **Çevresel koruma standartları geriye götürülmemelidir.** "Sessizlik izin sayılır" gibi çevresel denetimi zayıflatan düzenlemeler teklif metninden çıkarılmalıdır.
5. **Mevcut uygulamaların şeffaf değerlendirmesi yapılmalıdır.** Rehabilitasyon ve çevre ile uyum faaliyetlerinin etkinliği objektif kriterlerle değerlendirilmelidir.
6. **İklim politikalarında tutarlılık sağlanmalıdır.** NDC taahhütleri ile çelişen düzenlemelerden kaçınılmalı, CBAM maliyetleri dikkate alınmalıdır.

Bu teklifin on iki yıllık tarihçesi, hukuki ısrarın demokratik süreçlerle çözülebileceğini göstermektedir. 2013'te Yırca'da, 2022'de komisyonda yaşanan süreçler, toplumsal duyarlılığın hukuki korumayla desteklendiğinde sonuç verdiğinin kanıtıdır.

Anayasal çevre hakkının (md. 56) korunması, sadece hukuki bir zorunluluk değil, gelecek nesillere karşı sorumluluğumuzdur. Bu sorumluluğun bilincinde, daha katılımcı ve şeffaf bir süreç beklediğimizi, hukuk devleti ilkeleri çerçevesinde kamuoyuna saygıyla bildiririz.

20 Haziran 2025

ANKARA BAROSU KENT VE ÇEVRE MERKEZİ